

ЧИННИКИ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ БУРШТИНУ (КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Дар'я Ігорівна ВЕРЬОВКІНА,

*студентка Національного
аерокосмічного університету
ім. М.Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»*

Науковий керівник: *Голубов А. Є.,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник, доцент кафедри
права Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Україна посідає одне із перших місць за запасами бурштину. З нього легко можна виробляти коштовні ювелірні вироби та прикраси. Саме тому він користується таким попитом на ринку дорогоцінних каменів. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.1997 р. та постанови КМУ від 12.12.1994 р. № 827 «Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» бурштин входить до корисних копалин загальнодержавного значення та є дорогоцінним камінням органогенного утворення [1; 2]. Суспільні відносини, які виникають з приводу видобування бурштину, пов'язані із використанням надр, а їх охорона забезпечується завдяки нормам

КУПАП та КК України. Так, у законодавстві України за порушення вимог щодо охорони надр передбачена адміністративна (ст. 57 «Порушення вимог щодо охорони надр» КУПАП) та кримінальна (ст. 240 «Порушення правил охорони або використання надр» КК України) відповідальність. Уведення юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері спрямовано на забезпечення раціонального використання надр, їх охорону та охорону навколишнього природного середовища. Однак, як свідчать експертні дані, щорічний загальний обсяг нелегального видобутку бурштину на сьогодні приблизно становить 300 тонн, що в грошовому еквіваленті дорівнює 200-300 мільйонів доларів [3]. Що ж спричиняє таку активну протиправну діяльність в окремих регіонах Волинської, Житомирської та Рівненської областей?

Як вважається до числа основних причин та умов, які сприяють поширеності незаконного видобування бурштину, можна віднести цілу низку чинників. Це різні за своєю природою явища, але всіх їх об'єднує те, що у своїй сукупності вони призводять не тільки до продовження протиправної діяльності щодо видобування бурштину, а й спричиняють зростання рівня злочинності у цій сфері. Як вважається, залежно від змісту та характеру впливу на виникнення та поширення вказаного явища їх можна об'єднати у такі групи: економічні чинники, соціальні чинники, організаційні чинники та правові.

Так, до економічних чинників незаконного видобування бурштину можна віднести наступні причини та умови: невелика глибина залягання бурштину; низькі собівартість виготовлення знарядь та засобів видобування бурштину; технологія видобування бурштину являється не надто складною; високі ціни на бурштин на чорному ринку (зокрема, за один кілограм бурштинового каменю платять (оптова ціна старателів перекупщикам) \$3200-\$3700/кг, оптова ціна перекупщиків покупцям у Польщі \$3400 - \$4200/кг, а легальна ціна українського бурштину у Польщі \$3650 - \$5500/кг [4]). Саме тому незаконне видобування бурштину є однією з найбільших проблем нашої країни.

Стосовно соціальних чинників, то ними слід вважати те, що багато осіб, які мешкають на території, на яких можна видобувати бурштин, мають низький матеріальний статок, а тому то вимушені нелегально видобувати бурштин-сирець. Також порівняно із більшістю інших регіонів країни існує високий рівень безробіття у Волинській (12,6 %), Житомирській (10,9 %), Рівненській (10,5 %) областях, хоча середній рівень безробіття по Україні становив у I квартал 2019 року 9,2% [5].

Щодо організаційних чинників, то до їх числа варто віднести відсутність прозорої процедури отримання спеціального дозволу для легального видобування бурштину та важкість отримання дозволів на користування надрами, що також є запорукою систематичного незаконного його видобування та отримання доходів від такої діяльності. Наслідками цього є те, що на офіційному ринку працює лише 9 підприємств, які мають 18 спецдозволів на користування бурштиноносними надрами [6].

Нарешті, чинниками правового характеру, які зумовляють поширення нелегального видобутку бурштину слід вважати: бездіяльність органів правопорядку з подолання діяльності злочинних груп; корупцію у сфері незаконного видобування бурштину, яка діє на всіх рівнях гілок влади. Так, у 2017 році НАБУ разом з Антикорупційною прокуратурою України та ФБР США викрили двох депутатів Верховної ради України VIII скликання, а також їхніх помічників, на отриманні неправомірної вигоди за внесення змін до законопроектів про видобуток бурштину. За даними слідства, депутат мав допомогти підприємцю вирішити питання з отриманням ліцензії на видобуток бурштину, а також просування змін до законодавства, а в рамках розслідування затримано 6 осіб [7]. Причому, саме правові чинники переважно мають наслідком зростання рівня злочинності у сфері незаконного видобування бурштину-сирцю.

Також до числа правових чинників, що, на наш погляд, не сприяють зниженню рівня злочинності у сфері незаконного видобування бурштину-сирцю, слід віднести і недостатню ефективність індивідуальної та загальної превенції кримінально-правової норми, передбаченої ст. 240 КК України «Порушення правил охорони або використання надр». Нагадаємо, що санкція цієї статті передбачає штраф у розмірі від трьохсот до шестисот (ч. 1) або від чотирьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2), або обмеженням волі від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк (ч. 3), або позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років (ч. 4). Слід відмітити, що такі санкції у вигляді штрафу чи позбавлення волі на такий короткий строк дозволяють через деякий час особам продовжувати незаконну діяльність. Незадовільними є також і заходи з боку держави та її уповноважених органів щодо усунення причин та умов, які сприяють незаконному видобутку бурштину. Саме тому слід підтримати запропоновані зміну у законодавстві щодо встановлення кримінальної відповідальності за незаконний видобуток, збут, придбання, зберігання, передачу, пересилання, перевезення, переробку корисних копалин, законність походження яких не підтверджується відповідними документами та за ухилення від рекультивації земель, що передбачено законопроектом за № 2240 [8].

Підсумовуючи наведене, визначимо, що до числа основних факторів, які є причинами та умовами, які сприяють незаконному видобутку бурштину, слід віднести: корупцію у сфері видобування бурштину, яка діє на всіх рівнях гілок влади; незначну частку підприємств, які працюють на офіційному ринку та мають спецдозволи на користування бурштиноносними надрами та важкість отримання дозволів на користування надрами; високий рівень безробіття серед населення територій, на яких видобувається бурштин, та його низький матеріальний стан. Усунення цих чинників передбачає необхідність вжиття комплексу заходів правового, організаційного, соціально-економічного характеру щодо зміни ситуації як в частині належного правового забезпечення діяльності з видобутку бурштину, так і

запобіганню випадкам залучення місцевих жителів до незаконного його видобування. Окремим кроком щодо протидії незаконному видобутку бурштину слід вважати посилення кримінальної відповідальності за порушення правил охорони надр, що у поєднанні із ліквідацією організованих злочинних організацій, які покривають нелегальний видобуток і контрабанду бурштину, має знизити рівень криміногенної ситуації у цій сфері та привести до покращення ситуації із раціональним використанням надр, їх охороною та охороною навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закону України від 18.11.1997р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/637/97-вр> (дата звернення: 01.12.2019).
2. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова КМУ від 12.12.1994 р. № 827. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/827-94-п> (дата звернення: 01.12.2019).
3. «Янтарна трагедія» України: чи вдасться побороти нелегальний видобуток бурштину? URL: <https://stopcor.org/yantarna-tragediya-ukrayini-chi-vdastsya-poboroti-nelegalniy-vidobutok-burshtinu> (дата звернення: 01.12.2019).
4. Величко А. Лихоманка: як живеться бурштиношукачам на клондайку і поза ним. URL: <http://texty.org.ua/d/amber/> (дата звернення: 01.12.2019).
5. Безробіття в Україні та світі: I квартал 2019 року. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/bezrobittya-v-ukrayini-ta-sviti-i-kvartal-2019-roku> (дата звернення: 01.12.2019).
6. Державна служба геології та надр України. URL: <http://geo.gov.ua/old/novyna/v-ukrayini-lyshe-devyat-pidpruyemstv-legalno-pracyuyut-na-rynku-burshtynu> (дата звернення: 01.12.2019).
7. НАБУ разом з ФБР викрила «кришування» бурштино-копачів нардепами». URL: http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/77316/NABU_razom_z_FBR_vykryla_kryshuvanna_burshtynokopachiv (дата звернення: 01.12.2019).
8. Прийнято за основу проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо урегулювання питання видобутку бурштину»: Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. 12 листопада 2019, 14:01. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/184275.html> (дата звернення: 01.12.2019).